

ברחובות. ציורים אלה אולי אינם בעיקרם אלא השתקפות של הרנסאנס המחריד והכאוטי, שבו תולים רבים כליכך את תקוותיהם. אולם כאן אנו רואים בבירור: דלות נסיונו אינה אלא חלק מהדלות הגדולה ששבה ולבשה פרצוף חד ומדויק, כפרצופם של הקבצנים בימי הביניים. כי מה ערכו של כל עושר-ההשכלה, אם אין הנסיון קושר בינינו לבינו? לאן הוא מוביל, אם קונים אותו במרמה או בגניבה – זאת הבהיר לנו הערברב המחריד של סגנונות והשקפות במאה הקודמת הבהר היטב, עד שההודאה בדלותנו היא לנו בגדר כבוד. הבה נודה בכך: דלות-הנסיון הזאת אינה פרטית בלבד, אלא דלות כלל-אנושית. ועליכן הריהי מין ברבריות חדשה.

ברבריות? אמנם כן. אנו אומרים זאת כדי להנהיג מושג חדש, חיובי, של הברבריות. כי לאן מביאה דלות הנסיון את הברברי? היא מביאה אותו להתחיל מבראשית; להתחיל מחדש; להסתפק במועט; לבנות מתוך המועט מבלי להביט אגב כך ימינה או שמאלה. בקרב היוצרים הגדולים נמצאו תמיד אותם עקשנים, שצעדם הראשון היה סילוק הישן. שכן הם ביקשו להם שולחן-שרטוט, הם היו בנאים. בנאי כזה היה דקארט, שלא ביקש תחילה, למען כל הפילוסופיה שלו, אלא את הוודאות האחת והיחידה: "אני חושב, מכאן שאני קיים", וממנה יצא. גם איינשטיין היה בנאי כזה, שפתאום לא עניינה אותו בכל עולמה הרחב של הפיסיקה אלא אי-התאמה זעירה אחת בין המשוואות של ניוטון והידע האסטרונומי. ולהתחלה זו מבראשית התכוונו האמנים בהיתלותם במתמטיקאים ובכנותם את העולם, מצורות סטיריאומטריות, כמו הקוביסטים, או בהסתמכם על מהנדסים, כקליי. כי דמויותיו של קליי מצוירות, כביכול, על גבי לוח-שרטוט. וכפי שבמכונית טובה נענית גם השלדה, בראש ובראשונה, לצרכי המנוע, כך נענית ארשת-הפנים של דמויותיו בראש ובראשונה לפנים. לפנים, לאו דווקא לפנימיות: וזה העושה אותן לברבריות.

כבר מזמן החלו טובי המוחות פה ושם לתפוס את העניין. סימנם המובהק הוא העדר-אשליות גמור לגבי התקופה ועם זאת הזדהות עמה ללא סייג. אין הבדל בכך, אם הסופר ברט ברכט קובע שהקומוניזם איננו החלוקה הצודקת של העושר אלא של העוני; או אם מצהיר חלוץ הארכיטקטורה המודרנית אדולף לוס: "אני כותב רק לאנשים שניחנו ברגישות מודרנית... לאנשים הנאכלים בכיסופיהם אל הרנסנס או אל הרקוקו איני כותב". אמן דחוס כקליי ופרוגרמטי כלום – שניהם נרתעים מדמות האדם המסורתית, החגיגית, האצילית, המקושטת בכל מתות העבר, ופונים אל בן-זמנם העירום, השוכב וצועק כתינוק שזה עתה נולד, בחיתולים המזוהמים של התקופה. איש לא בירך אותו ביתר שמחה וצחוק מפאול שרברט.² יש רומנים שלו הנראים מרחוק כספר של ז'ול ורן, אך שלא כרן, שאצלו תמיד נחפזים להם בחלל-העולם, בכלי-הרכב המטרופים ביותר, בעלי-רנטה צרפתים או אנגלים

במקראות שלנו נמצא המשל על אותו זקן, שעל ערש-דווי הוא מאחו את עיני בניו לאמור, שבכרמו מוסתר אוצר. אין הם צריכים אלא לחפור. הם חפרו, אך לא היה זכר לאוצר. ואולם בכוא הסתיו הניב הכרם יותר מכל כרם אחר במדינה. אז נוכחו לדעת שאביהם לימד אותם לקח: לא בזהב שורה הברכה אלא בחריצות. לקחים כאלה היו מציגים לנו, דרך איום או דרך פיוס, כל ימי צמיחתנו: "כבר יש לו מה להגיד, לפרחח". – "אתה עוד תראה". גם ידעו בדיוק מהו נסיון: הקשישים תמיד העניקו אותו לצעירים. בקיצור, בתוקף של חוכמת-זקנים, בפתגמים; ברחובות, וכיד הדיבור הטובה עליהם, בסיפורים; פעמים כמעשייה מארצות רחוקות, ליד האת, באוזני בנים ונכדים. – לאן נעלם כל זה? מי עוד פוגש אנשים המסוגלים לספר משהו כהלכה? היכן עוד נשמעים היום מפי גוססים דברים נכוחים כאלה, העוברים כטבעת מדור לדור? לעזרת מי עוד מתייצב היום פתגם? מי עוד יעז להתמודד עם הנוער תוך הסתמכות על נסיונו?

לא, הדבר ברור: שערו של הנסיון בירידה, וזאת בדור שהתנסה בשנים 1914-1918 באחד הנסיונות האיומים ביותר בתולדות העולם. אולי אין זה מפליא כליכך. האם לא ניתן לטעון אז: האנשים חזרו אילמים משדה-הקרב? לא עשירים יותר, אלא עניים יותר בנסיון הניתן להעברה. מה שפרץ אז, כעבור עשר שנים, בשטפון של ספרי המלחמה, לא היה בגדר נסיון הזורם מפה לאוזן. לא, לא היה בכך שום פלא. שכן מעולם לא הופרך נסיון ביתר יסודיות משהופרך הנסיון האסטרטגי על-ידי מלחמת החפירות, הכלכלי על-ידי האינפלציה, הגופני על-ידי הרעב, המוסרי על-ידי בעלי-השלטון. דור שעוד נסע לבית-הספר ברכבת-סוסים ניצב תחת כיפת השמים בנוף שבו לא נותר דבר שלא השתנה פרט לעננים, ובתוכם, בשדה-הכוח של זרמים והתפוצצויות הרסניים, גוף האדם השביר, הזעיר.

דלות חדשה לגמרי ירדה על בני-האדם עם התפתחות עצומה זו של הטכניקה וצדה השני של דלות זו הוא עושר-הרעיונות המעיק, שירד אל – או נכון יותר על – בני-האדם עם תחיתם של האסטרולוגיה וחוכמת-היוגה, ה-*Christian Science* וחוכמת כף-היד, הצמחונות והגנוסטיקה, הסכולסטיקה והספיריטואליזם. כי לא החיאה אמיתית התרחשה כאן, אלא מכת-חשמל. חישובו על תמונות-הענק של אַנסור,¹ שבהם ממלאת רוח-רפאים את רחובותיהן של ערים גדולות: זעיר-בורגנים לאין סוף, מחופשים כבקרנוול, מסכות מעוותות ומפודרות, עטרות-נייר נוצצות על המצת, נוהרים

קטנים, התעניין שרברט בשאלה אילו יצורים חדשים לגמרי, ראויים לראייה ולהאבה, יבראו הטלסקופים, המטוסים והטילים שלנו ממי שהיו בני-אדם. אגב, היצורים הללו מדברים בשפה חדשה לגמרי. והצד הקובע שבה הוא המשיכה אל הקונסטרוקציה השרירותית; כלומר, אל מה שמנוגד לאורגני. משיכה זו היא אותו דבר שאין-לטעות-בו בלשונם של בני-האדם או, נכון יותר, של האוכלוסין של שרברט; שכן את הדמיון לבני-האדם – עקרון זה של ההומניזם – הם דוחים. אפילו בשמותיהם הפרטיים: שמם של האוכלוסין בספר, הקרוי על שם גיבורו *Lesabéndio*, הוא פְּקָה, לאבן, סופאנטי וכדומה. גם הרוסים אוהבים לתת לילדיהם שמות שהופקעו מאנושיותם: הם קוראים להם אוקטובר, על-פי חודש המהפכה, או 'פיאטילטקה', על-פי תכנית החומש, או 'אוויאכים', על שם חברת תעופה. אין כאן חידוש טכני של השפה, אלא גיוסה לשירות המאבק או העבודה; על-כל-פנים לשירות שינוי המציאות, לא תיאורה.

אלא ששרברט, אם לחזור אליו, מייחס חשיבות מרבית ליישוב אוכלוסיו וכמוהם את אחיו האזרחים – במקומות-מגורים ההולמים את מעמדם: בבתי זכוכית ניידים הניתנים לשינוי, כפי שהוצגו בינתיים על-ידי לוס ולה-קורבוזיה. לא לחינם הזכוכית היא חומר קשיח וחלק כלי-כך, שלא נדבק אליו דבר. וגם חומר קר ואדיש. לעצמים מזכוכית אין 'הילה'. הזכוכית היא בכלל אויבת המסתורין. היא גם אויבת הקניין. הסופר הגדול אנדרה ז'יד אמר פעם: "כל מה שאני רוצה להחזיק בו כקניין, נאטם בפני". אולי חולמים אנשים כשרברט על מבני-זכוכית, משום שדתם היא עוני חדש? אבל אפשר שהשוואה כאן יש בה יותר מתיאוריה. כאשר נכנס אדם לחדר הבורגני של שנות השמונים, אוי למרות כל ה'*Gemütlichkeit*' שחדר זה עשוי להקרין, הרושם של "אין לך מה לחפש כאן" הוא החזק ביותר. אין לך מה לחפש כאן – שכן אין כאן אף נקודה אחת שבה לא הטביע כבר הדייר את עקבותיו: על הכרכובים – בצעצועי נוי, על הכורסה המרופדת – בכיסוי, על הזוגיות – בשקפים; לפני האח – בסורג התנור. אימרה נאה של ברכת מסייעת לנו בדרכנו, מוליכה אותנו הרחק: "טשטש את העקבות!" אומר הפזמון בשיר הראשון במקראה ליושבי ערים.³ כאן, בחדר הבורגני, הורגלו לנהוג להפך. ולהפך, ה'פנים' מחייב את הדייר לאמץ לו את השיעור המרבי של הרגלים. הרגלים ההולמים את הפנים שבו הוא חי, יותר משהם הולמים אותו עצמם. זאת מבין כל מי שעוד מכיר את הלך-הרוח האבסורדי שתקף את דייריהם של מגורי-פלוסין כאלה כל אימת שנשבר משהו בבית. אפילו צורת הרגז שלהם – ואת הרגז הזה, המתחיל להיכחד בהדרגה, ידעו להפעיל במיומנות יתירה – היתה, בראש ובראשונה, התגובה של אדם שטושטשו 'עקבות ימיו עלי אדמות'. והנה בכך הצליחו שרברט בזכוכית שלו והבאוהאוז בפלדה שלו: הם יצרו חדרים שקשה להשאיר בהם עקבות.

"לאחר כל מה שנאמר", הסביר שרברט לפני עשרים שנה, "אכן רשאים אנו לדבר על 'תרבות-זכוכית'. סביבת-הזכוכית החדשה תשנה את האדם כליל. ויש רק לקוות שתרבות הזכוכית החדשה לא תיתקל במתנגדים רבים מדי".

דלות הנסיון: אין להבין מכאן שבני-האדם נכספים לנסיון חדש. לא, הם נכספים להשתחרר מנסיונם, הם נכספים לסביבה שבה יוכלו לממש את דלותם, החיצונית ולבסוף גם הפנימית, במלוא טהרתה וברירותה, כך שיצא ממנה משהו של ממש. וגם אין הם תמיד נבערים מדעת או חסרי-נסיון. פעמים רבות אפשר לומר את ההפך: הם 'זללו' הכל, את 'התרבות' ואת 'האדם', עד לזרא ועייפו. יותר מכלל אדם אחר, מכוונים דברי שרברט אליהם: "כולכם עייפים כלי-כך – וזאת רק משום שאינכם מרכזים את כל מחשבותיכם בתכנית פשוטה מאוד, אך גם כבירה". בעקבות העייפות באה השינה ואז אין זה נדיר כלל וכלל שהחלום יפצה על העצבות ורפיון-הידיים של היום ויציג את ההוויה הפשוטה מאוד אך הכבירה, שאין כוח בשבילה בהקיץ, כאילו כבר התגשמה. ההוויה של מיקי-מאוס היא חלום כזה של האדם העכשווי. הוויה זו מלאה פלאים, שלא זו בלבד שהם עולים על פלאי הטכניקה, אלא שהם אף שמים אותם לצחוק. שהרי המופלא שבהם הוא שכולם נובעים, בלא מנגנונים, תוך כדי אלתור, מגופו של מיקי-מאוס, חבריו ורודפיו, מתוך הרהיטים היומיומיים ואף מתוך עצים, עננים או ים. הטבע והטכניקה, הפרימיטיביות והנוחות היו כאן לאחד שלם בתכלית. ונוכח עיניהם של האנשים שעייפו מאינסוף תסכולות היומיום ושתכלית החיים נגלית להם רק כנקודת-העלם מרוחקת בפרספקטיבה אינסופית של אמצעים, מופיעה על כל צעד ושעל הוויה גואלת המספיקה לעצמה בצורה הפשוטה והנוחה ביותר, הוויה שבה משקלה של מכונת אינו עולה על משקלו של כובע-קש והפרי ממהר להתעגל על העץ כסירה של כדור פורח. הבה ניצור כעת מרווח-מה, ניסוג קמעה.

דלונז. הפקרנו קטע אחר קטע ממורשת האנושות, עיתים על מנת להפקידו בבית-העבוב תמורת מאית מערכו, כדי לקבל תמורתו כמקדמה אסימון של 'אקטואליות'. מאחורי הדלת עומד המשבר הכלכלי, מאחוריו צל, המלחמה הבאה. החזקת מעמד נעשתה היום עניינם של בעלי-העוצמה המעטים, שסהדי במרומים שאינם אנושיים יותר מן הרבים; על-פי-רוב הם ברבריים יותר. אך לא במוכח החיובי. ואילו האחרים צריכים להסתדר מחדש, במעט שיש להם. הם מצדדים בגברים שעשו את החדש-מיסודו לעניינם וביססוהו על הבנה וויתור. בבנייניהם, בתמונותיהם ובסיפוריהם מתכוננת האנושות לשרוד לאחר התרבות, אם אין ברירה. והעיקר, היא עושה זאת תוך צחוק. אולי צחוק זה נשמע פה ושם ברברי. טוב ויפה. אולי יתרום היחיד מפעם לפעם קצת אנושיות לאותו המון, ששיבנה לו, באחד הימים, ברבית ורבית-דרכית.